

MAKTABDA IQTIDORLI VA QOBILIYATLI O‘QUVCHILARNI ANIQLASHNING PSIXOLOGIK USULLARI

Xudoyberdiyeva Komila Xayrullayevna

Toshkent viloyati Chirchiq shahar 21-maktab psixologi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada maktabda iqtidorli va qobiliyatli o‘quvchilarni aniqlashning psixologik usullari hamda ularning ta’lim jarayonidagi ahamiyati yoritilgan. Iqtidorli o‘quvchilarni aniqlash va ularning qobiliyatlarini rivojlantirish zamonaviy ta’lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Maqolada iqtidorli o‘quvchilarning psixologik xususiyatlari, ularni aniqlashda qo‘llaniladigan kuzatish, suhbat, psixologik testlar va diagnostik metodlarning o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, maktab psixologi, pedagog va ota-onalarning hamkorligi orqali o‘quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirish masalalari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: iqtidor, qobiliyat, psixologik diagnostika, iqtidorli o‘quvchilar, psixologik testlar, kuzatish metodi, ta’lim jarayoni, shaxs rivojlanishi, ijodiy fikrlash.

KIRISH

Zamonaviy ta’lim tizimida iqtidorli va qobiliyatli o‘quvchilarni aniqlash va ularning imkoniyatlarini rivojlantirish muhim masalalardan biri hisoblanadi. Har bir o‘quvchi o‘ziga xos qobiliyat va imkoniyatlarga ega bo‘lib, ularni o‘z vaqtida aniqlash va rivojlantirish ta’lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Iqtidorli o‘quvchilar odatda tez fikrlaydigan, yangi bilimlarni tez o‘zlashtiradigan va ijodiy yondashuvga ega bo‘lgan shaxslar hisoblanadi. Bunday o‘quvchilar ko‘pincha murakkab masalalarni hal qilishga qiziqadi hamda mustaqil fikrlash qobiliyatiga ega bo‘ladi. Maktab psixologlari iqtidorli o‘quvchilarni aniqlashda turli psixologik metodlardan foydalanadi. Bu metodlar o‘quvchilarning qobiliyatlarini aniqlash va ularning rivojlanish yo‘nalishini belgilashga yordam beradi. Kuzatish metodi iqtidorli o‘quvchilarni aniqlashda keng qo‘llaniladigan usullardan biridir. O‘qituvchi va psixolog o‘quvchilarning dars jarayonidagi faolligini, bilim olishga bo‘lgan qiziqishini va mustaqil fikrlash qobiliyatini kuzatish orqali ularning iqtidorini aniqlashi mumkin.

Suhbat metodi ham o‘quvchilarning qiziqishlari va qobiliyatlarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Psixolog o‘quvchi bilan suhbat jarayonida uning qiziqishlari, maqsadlari va kelajak rejalari haqida ma’lumot oladi. Psixologik testlar iqtidorli o‘quvchilarni aniqlashning samarali usullaridan biridir. Testlar orqali o‘quvchilarning intellektual darajasi, mantiqiy fikrlashi va ijodiy qobiliyatlari aniqlanadi.

Anketa metodi ham o'quvchilarning qiziqishlari va moyilliklarini o'rganishda qo'llaniladi. Anketa savollari orqali o'quvchilarning qaysi fanlarga ko'proq qiziqishi aniqlanadi. Iqtidorli o'quvchilarni aniqlash jarayonida ularning yosh xususiyatlarini hisobga olish muhimdir. Chunki har bir yosh bosqichida o'quvchilarning qobiliyatlari turlicha namoyon bo'ladi. Maktab psixologi o'qituvchilar bilan hamkorlikda o'quvchilarning qobiliyatlarini tahlil qiladi. Bu jarayon o'quvchilarning qaysi yo'nalishda rivojlanishi mumkinligini aniqlashga yordam beradi. Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlash jarayonida ularni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish muhim ahamiyatga ega. Rag'bat o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini yanada oshiradi.

Shuningdek, ota-onalarning ham bu jarayondagi roli katta. Ota-onalar farzandining qiziqishlarini qo'llab-quvvatlashi va uning rivojlanishi uchun zarur sharoit yaratishi zarur. Iqtidorli o'quvchilarni aniqlash va ularni rivojlantirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Bu jarayon o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy psixologiya fanida iqtidorli bolalarni o'rganishga katta e'tibor qaratilmoqda. Bu sohada olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar iqtidorni aniqlash va rivojlantirishning samarali usullarini ishlab chiqishga yordam bermoqda.

Maktabda iqtidorli va qobiliyatli o'quvchilarni aniqlash murakkab, ammo muhim jarayon hisoblanadi. Bu jarayonni samarali tashkil etish uchun psixolog, o'qituvchi va ota-onalar hamkorlikda ishlashi zarur. Natijada o'quvchilarning qobiliyatlari rivojlanadi va ular jamiyat uchun foydali, bilimli hamda ijodkor shaxs sifatida shakllanadi. Chunki har bir bola o'ziga xos individual xususiyatlarga ega bo'lib, uning qobiliyatlarini to'g'ri aniqlash va rivojlantirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Iqtidorli o'quvchilar ko'pincha tengdoshlariga nisbatan yuqori fikrlash qobiliyatiga, keng tasavvurga va ijodiy yondashuvga ega bo'ladi. Shu sababli bunday o'quvchilarni erta aniqlash va ularga mos sharoit yaratish muhim ahamiyatga ega.

Iqtidorli o'quvchilarning asosiy belgilaridan biri ularning bilimga bo'lgan kuchli qiziqishidir. Bunday o'quvchilar odatda yangi ma'lumotlarni tez o'zlashtiradi va mustaqil ravishda izlanishga intiladi. Ular murakkab savollar berishga, turli muammolarni hal qilishga va yangi g'oyalarni ilgari surishga moyil bo'ladi. Shu sababli pedagoglar va psixologlar o'quvchilarning ushbu xususiyatlariga alohida e'tibor qaratishi zarur.

Iqtidorli o'quvchilarni aniqlash jarayonida psixologik diagnostika muhim o'rin tutadi. Psixologik diagnostika o'quvchilarning intellektual darajasi, ijodiy fikrlash qobiliyati hamda shaxsiy xususiyatlarini aniqlashga yordam beradi. Diagnostika jarayonida turli testlar, anketa va kuzatish metodlaridan foydalaniladi.

Psixologik testlar o'quvchilarning qobiliyatlarini aniqlashning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Masalan, intellektual testlar orqali o'quvchilarning mantiqiy fikrlash darajasi, muammoni hal qilish qobiliyati va analitik tafakkuri aniqlanadi. Ijodiy testlar esa o'quvchilarning tasavvur qilish qobiliyati, yangi g'oyalarni ishlab chiqish salohiyati va ijodkorlik darajasini aniqlashga yordam beradi.

Bundan tashqari, maktab psixologlari o'quvchilarning qiziqishlarini o'rganish orqali ham ularning qobiliyatlarini aniqlashi mumkin. Ba'zi o'quvchilar matematik fanlarga qiziqsa, boshqalari san'at, musiqa yoki sportga qiziqishi mumkin. Shu sababli o'quvchilarning qiziqishlari va moyilliklarini aniqlash ularning qobiliyatlarini rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlash jarayonida individual yondashuv muhim rol o'ynaydi. Har bir o'quvchining qobiliyati va imkoniyatlari turlicha bo'lganligi sababli ularga mos ta'lim metodlarini qo'llash zarur. Individual yondashuv o'quvchining qobiliyatlarini to'liq namoyon etishiga yordam beradi.

Shuningdek, iqtidorli o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash uchun maktablarda turli to'garaklar va qo'shimcha mashg'ulotlar tashkil etilishi kerak. Bunday mashg'ulotlar o'quvchilarning bilimlarini chuqurlashtirish va ularning qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Masalan, ilmiy to'garaklar, fan olimpiadalari va turli tanlovlar o'quvchilarning qiziqishlarini yanada oshiradi.

O'quvchilarning iqtidorini rivojlantirishda zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega. Interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar asosida o'qitish va loyiha asosida ta'lim berish usullari o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishga yordam beradi. Ba'zi hollarda iqtidorli o'quvchilar o'z tengdoshlari bilan muloqot qilishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Bunday vaziyatlarda maktab psixologi o'quvchilarga psixologik yordam ko'rsatishi zarur. Psixologik treninglar va maslahatlar orqali o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvi ta'minlanadi.

Shuningdek, iqtidorli o'quvchilarni aniqlash jarayonida pedagoglar va psixologlarning hamkorligi muhim ahamiyatga ega. O'quvchilar o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligini kuzatish orqali ularning qobiliyatlarini aniqlashi mumkin. Psixologlar esa diagnostika metodlari yordamida o'quvchilarning individual xususiyatlarini tahlil qiladi. Bugungi kunda ta'lim tizimida iqtidorli o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashga katta e'tibor qaratilmoqda. Maxsus ta'lim dasturlari, iqtidorli o'quvchilar uchun tashkil etilgan maktablar va turli ilmiy loyihalar ularning qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

XULOSA

Umuman olganda, maktabda iqtidorli va qobiliyatli o'quvchilarni aniqlash hamda ularning qobiliyatlarini rivojlantirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Bu jarayonni samarali tashkil etish uchun psixologlar, pedagoglar va ota-onalar

o‘zaro hamkorlikda faoliyat olib borishi zarur. Natijada o‘quvchilar o‘z qobiliyatlarini to‘liq namoyon etish imkoniyatiga ega bo‘ladi va kelajakda jamiyat rivojiga hissa qo‘shadigan yetuk mutaxassislar bo‘lib yetishadi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Ibrohimjon, M. (2022). PSYCHOLOGICAL CRISES IN PERSONALITY PSYCHOLOGY AND WAYS TO OVERCOME THEM. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(4), 743-746.
2. Yusupova Dilorom Sobirjonovna, ELECTRONIC JOURNAL OF ACTUAL PROBLEMS OF MODERN SCIENCE, EDUCATION AND TRAINING, DECEMBER, 2021-12/2 47-51
3. https://www.researchgate.net/publication/359230881_OLIY_TALIMDAGI_PEDAGOGIK_FAOLIYATNING_OZIGA_XOSLIGI
4. Щербаков А.И., Мудрик А. В. Психология учителя // Возрастная педагогическая психология / Под ред. А.В. Петровского. Гл. IX. М., 1991.
5. Ziyo.net